

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

TALLINNA ÜLIKOO

Projekt „Õpikäsituse profiil“

UURINGUTULEMUSTE RAPORT

Koostaja: Kirsti Rumma

Tallinn 2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
Valim.....	4
Mõõtmisinstrument	6
Andmeanalüüs ja tulemused.....	9
Õpetajad	10
Õpetaja subjektiivset heaolu ennustavad tegurid.....	10
Kooli tulemuslikkust ennustavad tegurid	12
Erinevused koolide vahel.....	13
Koolide profiilid	15
Õpilased.....	17
Õpilase koolirõõmu ennustavad tegurid	17
Kooli tulemuslikkust ennustavad tegurid	18
Erinevused koolide vahel.....	19
Koolide profiilid	21
Õpetajad ja õpilased.....	22
Kokkuvõte.....	24
Kasutatud kirjandus.....	26
Lisad.....	27
Lisa 1. Õpetajad	27
Lisa 1.1. Õpetaja subjektiivse heaolu väited	27
Lisa 1.2. Subjektiivse heaolu regressioonianalüüs	28
Lisa 1.3. Tunnustevahelised seosed	29
Lisa 1.4. Erinevused koolide vahel.....	31
Lisa 2. Õpilased	33
Lisa 2.1. Õpilaste koolirõõmu väited	33
Lisa 2.2. Koolirõõmu regressioonianalüüs.....	35
Lisa 2.3. Tunnustevahelised seosed	36
Lisa 2.4. Erinevused koolide vahel.....	37
Lisa 3. Õpetajad ja õpilased.....	40
Lisa 3.1. Tunnustevahelised seosed	40

Sissejuhatus

Uuringu PISA2015 põhjal on Eesti 15. aastased kooliõpilased oma teadmiste poolest maailma tipus ning oma eluga üldiselt rahul (Tire, Henno, Soobard, Puksand, Lepmann, Jukk, Lindemann, Kitsing & Täht, 2016; OECD, 2017). Samas, eluga rahulolu ei tähenda automaatselt koolimeeldivust. Meie uurimuses nõustus väitega „Ma käin hea meelega koolis“ vaid 37% küsitletud õpilastest. Koolimeeldivus (koolirõõm) on omaette fenomen, mida teaduskirjanduses kirjeldatakse subjektiivse heaolu (*subjective well-being*) konstrukti abil. Subjektiivset heaolu defineeritakse inimese kognitiivsete ja afektiivsete hinnangutena oma elule (Diener, Oishi & Lucas, 2002). Subjektiivne heaolu koosneb kahest elemendist: ratsionaalsemast ja kaalutlusepõhisemast hinnangust (olen oma eluga/kooliga rahul) ning emotsionaalsest komponendist (olen õnnelik). Õpilase vaatesse panduna võiks see eristus välja näha nii: rahulolu tähendab, et koolis läheb „normaalselt, kõik on OK“, õnnelikkus tähendab, et „mulle siin meeldib, siin on vahva“.

Mis puudutab Eesti õpetajaid, siis nende töötulemused on head ning üldine tööga rahulolu kõrge (Übius, Kall, Loogma & Ümarik, 2015). Samas nõustusid meie uuringus peaaegu pooled (ehk 47%) vastanutest, et nad on ülekoormatud ning umbes neli õpetajat kümnest tunnistasid, et nad on tihti tööpäeva lõpuks täiesti läbi, mis on üheks Eesti kooli murekohaks.

Oma 2016 aasta kevadel läbi viidud uuringus soovisime kirjeldada nii õpilase kui õpetaja heaolu emotsionaalset poolt. Õpilase koolirõõmu koostatud näitaja sisaldas kolme komponenti: koolikiindumust ehk subjektiivset seotust kooliga, kuuluvustunnet ning koolitööst haaratust. Õpetajate positiivse enesetunde (subjektiivse heaolu) näitajasse kuulusid rahulolu oma töö sisuga, hinnang koolikliimale ning subjektiivne seotus kooliga.

Käesolevas raportis küsime, et mil viisil on õpilaste koolirõõm ja õpetajate subjektiivne heaolu seotud õpikäsituse, õpitulemuste ja teiste kooli tulemuslikkuse näitajatega (nt väljalangevus ja edasiõppimine) ning kuivõrd uuritud koolid nende näitajate põhjal erinevad. Lisaks vaatleme kas ja mil viisil on omavahel seotud õpilaste koolirõõm ja õpetajate subjektiivne heaolu.

Käesolev raport on valminud Haridus- ja Teadusministeeriumi üldhariduspogrammi „Õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide loomine ja toetamine (tegevus 1.3)“ projekti „Õpikäsituse profiil“ raames.

Valim

Tallinna Ülikooli haridusinnovatsiooni keskus viis 2016 aasta jaanuaris-veebruaris läbi uurimuse Eesti õpetajate ja õpilaste hinnangutest koolielu erinevatele aspektidele. Uurimus viidi läbi internetipõhise küsitluse vormis, selles osales 1281 õpilast ja 800 õpetajat kokku 32 koolist, milledest 5 olid gümnaasiumid, 21 põhikoolid ja gümnaasiumid, mis tegutsevad ühe õppeasutusena, 3 põhikoolid ja 3 lasteaed-põhikoolid. Õpilaste uuringus osalesid vaid gümnaasiumiõpilased jagunedes vastavalt: 34% 10. klassist, 36% 11. klassist ja 30% 12. klassist. Õpetajaid osales 28st erinevast koolist ning õpilasi 20st erinevast koolist. Mõlemaid, nii õpilasi kui õpetajaid, osales 16 erinevast koolist. Osalenud koolide nimekiri on esitatud Tabelis 1.

Tabel 1. Uurimuses osalenud koolid

<i>Kool</i>	<i>Osalet õpetajauuringus</i>	<i>Osalet õpilasuuringus</i>
Alatskivi Keskkool		Jah
Arte Gümnaasium	Jah	
Jõgevamaa Gümnaasium	Jah	Jah
Jüri Gümnaasium	Jah	Jah
Kadrõru Saksa Gümnaasium	Jah	Jah
Kehra Gümnaasium	Jah	Jah
Keila Kool	Jah	Jah
Kiili Gümnaasium	Jah	Jah
Kõse-Uuemõisa Algkool	Jah	
Kuristiku Gümnaasium	Jah	Jah
Kärdla Ühisgümnaasium	Jah	
Läänemaa Ühisgümnaasium	Jah	Jah
Merivälja Kool	Jah	
Mustamäe Realgümnaasium	Jah	
Narva Keeltelütseum		Jah
Narva Soldino Gümnaasium		Jah
Nõo Realgümnaasium	Jah	Jah
Peetri Lasteaed-Põhikool	Jah	

Prantsuse Lütseum	Jah	Jah
Pärnu Ühisgümnaasium		Jah
Pääsküla Gümnaasium	Jah	
Rapla Ühisgümnaasium	Jah	Jah
Rocca al Mare Kool	Jah	Jah
Ruila Põhikool	Jah	
Räpina Ühisgümnaasium	Jah	Jah
Südalinna Kool	Jah	
Tallinna Inglise Kolledž	Jah	Jah
Tallinna Realkool	Jah	
Tallinna Ühisgümnaasium	Jah	
Tartu Tamme Gümnaasium	Jah	Jah
Tondi Põhikool	Jah	
Viimsi Keskkool	Jah	Jah

Mõõtmisinstrument

Antud uuringus on õpetajate puhul vaatluse all nende õpikäsitus ja subjektiivne heaolu ehk positiivne enesetunne. Õpilaste puhul on need näitajad õpilaste poolt tajutud õpetaja õpikäsitus (õpetaja õpetamisstiil) ja subjektiivne heaolu ehk koolirõõm. Õpikäsituse mõisteid on antud instrumendi kontekstis uuritud juba eelnevalt (Heidmets, 2016), samas õpetaja subjektiivse heaolu ja õpilase koolirõõmu muutujad tuuakse selle uuringu kontekstis sisse esmakordselt.

Teadaolevalt (vt Heidmets, 2016) koondusid **õpetaja õpikäsituse** skaalasse valitud väited kolme faktorisse:

- (A) Koostöine koolikultuur ehk „Õpetajad tiimina“: õpetaja suhted teiste õpetajatega (omaette tegutsemine vs õpetajatevaheline koostöö). Siia kuulusid näiteks väited: „Õpetaja kaasab hea meelega õppetöö läbiviimisse alustavaid õpetajaid, praktikante, lapsevanemaid jt“, „Õpetaja koostab õppematerjale koostöös teiste õpetajatega“, jt.
- (B) Kaasav õpetamismudel: õpetaja suhe õpilastesse (õpilane passiivne vastuvõtja vs aktiivne osaleja). Näiteks väited: „Õpetaja paneb erineva tasemega õpilasi koos ülesandeid lahendama“, „Õpetaja laseb õpilastel valida ülesandeid, mis on neile jõukohased/huvipakkuvad“, jt.
- (C) Konstruktivistlik teadmuskäsitus: õpetaja suhe õppeainesse (konstruktivistlik vaade vs teadmiste mehhaaniline ülekanne). Näiteks väited: „Õpetaja tugineb õppetöös ülesannetele, millel on selged ja õiged vastused“, „Õpetaja väldib tunnis teemasid/ülesandeid, mis võivad tekitada suuri erimeelsusi“, jt.

Õpilase tajutud õpikäsituse ehk õpetamisstiili skaala väited koondusid kahte faktorisse:

- (A) Õpilaskesksus. Siia kuulusid näiteks väited: „Õpetajad suunavad õpilasi üksteist abistama ja juhendama“, „Õpetajad lasevad õpilastel valida ülesandeid, mis on neile jõukohased/huvipakkuvad“, jt.
- (B) Õpetaja avatus. Näiteks väited: „Õpetajale meeldib viia õppetööd läbi väljaspool kooli“, „Õpetajad külastavad üksteise tunde“, jt.

Õpetaja subjektiivse heaolu all käsitleti antud uuringu kontekstis kolme aspekti: õpetaja rahulolu töö sisuga, õpetaja tajutud koolikliimat ja subjektiivset seotust kooliga ehk

koolimeeldivust. Tööga rahulolu väited illustreerisid õpetajatöö mõttekust, meeldivust ja uhkustunnet oma töö üle (väited 13.2, 13.4, 13.6, 13.9, sõnastused esitatud Lisas 1.1). Koolikliima alla kuulusid suhteid õpilaste ja õpetajate vahel ning tajutav kokkukuuluvustunne (väited 2.7 - 2.11 Lisas 1.1). Koolimeeldivus ehk subjektiivne seotus ühendas väited, mis rõhutasid kooli olulisust ja oma kooliga seose tunnetamist (väited 2.1 - 2.6 Lisas 1.1).

Õpilaste muutuja **koolirõõm** oli antud uuringus defineeritud läbi kolme aspekti: õpilaste koolikiindumus, kuuluvustunne ja koolitöösse haaratus. Koolikiindumus ehk subjektiivne seotus kooliga sisaldas küsimusi, mis mõõtsid, kuidas õpilased suhtuvad oma kooli, missugused on nende uskumused oma kooli suhtes ja missugust sidet nad oma kooliga tunnevad (väited 3.1 - 3.6, sõnastused esitatud Lisas 2.1). Kuuluvustunne ehk sotsiaalne seotus kooliga skaala abil hinnati läbisaamist kaasõpilaste ja õpetajatega ning sotsiaalset kuuluvustunnet (väited 5 Lisas 2.1). Koolitöösse haaratus oli kirjeldatud kui positiivne lähenemine koolitöösse, tajumine, et koolitöö on tähendusrikas ja et õppides lendab aeg kiiresti (väited 6.12 - 6.20 Lisas 2.1).

Esialgsele andmebaasile lisaks laiendati nii õpetajate kui õpilaste andmebaasi järgnevate muutujatega: laia matemaatika **riigieksami tulemused**; laia matemaatika **gümnaasiumi panus**; eesti keel, sh eesti keel teise keelena, riigieksami tulemused; eesti keel, s.h. eesti keel teise keelena, gümnaasiumi panus; õppetöö **katkestajate osakaal** gümnaasiumi statsionaarses õppes I aastal; gümnaasiumi **nominaalajaga lõpetajate osakaal**; **Eestis edasiõppijate osakaal** gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust; **kõrghariduse omandamine** 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist. Täpsemalt:

1. Laia matemaatika riigieksami keskmine tulemus aastatel 2014-2016. Andmed võetud nii HaridusSilma (haridussilm.ee) kui ka Innove (<http://www.innove.ee/et/riigieksamid/riigieksamite-statistika>) andmebaasidest.
2. Laia matemaatika gümnaasiumi panuse suurus aastal 2016. Andmed otse Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajalt. Täpsustus: kuna tegemist on muutujaga, mille skoorid aastati ja aineti ei ole võrreldavad, siis võeti analüüsi vaid 2016. aasta tulemus.
3. Eesti keele ja eesti keel teise keelena riigieksami keskmine tulemus aastatel 2014-2016. Andmed HaridusSilma ja Innove andmebaasidest.
4. Eesti keele gümnaasiumi panuse suurus aastal 2016. Andmed HTMist.

5. Õppetöö katkestajate osakaal gümnaasiumi statsionaarses õppes I aastal 2013-2015 aasta keskmine. Ehk: 10. klassi õpilaste osakaal, kes arvatakse välja õpilaste nimekirjast õppeaasta jooksul, õpilaste koguarvust.
6. Gümnaasiumi nominaalajaga lõpetajate osakaal 2013-2015 aasta keskmine. Ehk: üldkeskhariduse omandanud õpilaste osakaal, kes alustasid üldkeskhariduse omandamist samas õppeasutuses (kuni) 3 aastat varem, samal aastal alustanute koguarvust.
7. Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust 2013-2015 aasta keskmine. Ehk: lõpetamisele järgneval õppeaastal Eestis õpingute jätkajate osakaal õppeaasta jooksul gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetanud õpilaste arvust.
8. Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist 2013-2015 aasta keskmine. Ehk: üldhariduse statsionaarses õppes riikliku õppekava lõpetanud õpilaste Eestis tõestatav haridustase 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist suhtena samal aastal üldhariduse statsionaarses õppes RÕK alusel üldkeskhariduse omandanud õpilaste koguarvu. 2014. andmed käivad 2008. aasta lõpetajate kohta jne.

Vimased neli näitajat on võetud HaridusSilma andmebaasidest ja kuna analüüsi tegemise ajal puudusid HaridusSilmas andmed 2016. aasta kohta, siis võeti tulemus aastate 2013-2015 kohta.

Andmeanalüüs ja tulemused

Andmete analüüsimise käigus otsiti vastuseid järgmistele küsimustele:

1) Õpetajate valim:

-mil viisil on seotud õpikäsitus ja subjektiivne heaolu;

-mil viisil on seotud õpetajate õpikäsitus ja õpilaste õpitulemused (riigieksamite tulemused) jt tulemuslikkuse näitajad;

-millised on koolidevahelised erinevused õpikäsituse ja õpetajate koolimeeldivuse osas.

2) Õpilaste valim:

-mil viisil on seotud tajutud õpikäsitus ja koolirõõm;

-mil viisil on seotud tajutud õpikäsitus ja õpilaste õpitulemused (riigieksamite tulemused) jt tulemuslikkuse näitajad;

-millised on koolidevahelised erinevused õpilaste koolirõõmu ja tajutud õpikäsituse osas.

3) Õpetajate ja õpilaste kombineeritud valim:

-mil määral langevad kokku õpetajate ja õpilaste hinnangud õpikäsitusele;

-mil viisil on seotud õpetajate subjektiivne heaolu ja õpilaste koolirõõm.

Andmebaas loodi isiku-põhiselt ehk siis igale õpetajale ja õpilasele seati nende õpikäsituse näitajatele vastavusse nende koolide tulemuslikkuse näitajad. Oluline on märkida, et õpilase puhul ei ole tegu tema enda konkreetse riigieksami tulemusega, vaid tema kooli keskmise tulemusega.

Õpetajad

Õpetaja subjektiivset heaolu ennustavad tegurid

Nagu eespool mainitud, loodi antud uuringu kontekstis uus summaarne muutuja – õpetaja subjektiivne heaolu (Cronbach'i alfa $\alpha = ,88$). Selle indikaatoriteks valiti kolm summaarset muutujat: tööga rahulolu ($\alpha = ,77$), koolikliima ($\alpha = ,79$) ja koolimeeldivus ($\alpha = ,86$).

Selleks, et mõista, millel õpetaja subjektiivne heaolu põhineb ehk siis mis on selle võimalikud mõjurid, viidi läbi regressioonanalüüs kasutades *Backward*-meetodit. Mõjurite määramiseks valiti sõltumatud tunnused, milledeks oli järgnevad muutujad:

- Õpetajana töötatud aastad
- Selles koolis töötatud aastad
- Eelmise sügise keskmine netopalk kuus
- Vanus
- Tajutud kooli innovaatus
- Tajutud juhivõime
- Tajutud juhi innovaatus
- Tajutud mõjukus (võimeatus) (koosneb väidetest „Mul on oma koolis toimuva üle suur mõju“, „Ma saan oma koolis toimuvat päris palju mõjutada“ ja „Ma saan sisuliselt mõjutada seda, mis minu koolis toimub“)
- A-õpikäsitus „Õpetajate koostöö“
- B-õpikäsitus „Õpilasi kaasav õpetamismudel“
- C-õpikäsitus „Konstruktivistlik ainekäsitus“

Regressioonanalüüsi tulemusena (vt rohkem Lisa 1.2) tuvastati igal sõltuval muutujal teda kõige enam mõjutavad tegurid ehk sõltumatud muutujad ning nende mõju antud sõltuval muutujale üksikult (standardiseeritud kordaja β väärtus) ja koos (determinatsioonikordaja R^2). Tulemused on lühidalt (ainult kolm suurimat mõjutajat) esitatud alljärgnevas Tabelis 2.

Tabel 2. Õpetajate subjektiivse heaolu mõjutajate regressioonmudelite kirjeldus

<i>Õpetaja subjektiivse</i>	<i>sõltumatu muutuja 1 (regressioonmudeli</i>	<i>sõltumatu muutuja 2 (β)</i>	<i>sõltumatu muutuja 3 (β)</i>	<i>mitmene korrelatsioonikordaja R</i>

<i>heaolu indikaatorid (sõltuvad muutujad)</i>	<i>standardiseeritud kordaja β</i>			<i>(determinatsioonikordaja R^2)*</i>
Rahulolu töö sisuga	tajutud mõjukus (võimestatus) (,204)	B-kaasav õpetamismudel (,129)	kooli innovaativsus (,119) & juhupoolne võimestamine (,119)	0,485 (23,5%)
Tajutud koolikliima	kooli innovaativsus (,566)	tajutud mõjukus (võimestatus) (,073)	B-kaasav õpetamismudel (,054)	0,621 (38,6%)
Subjektiivne seotus kooliga	tajutud mõjukus (võimestatus) (,302)	kooli innovaativsus (,293)	selles koolis töötatud aastad (,117)	0,608 (37%)

*antud suurus on arvatatud kõikide mudelisse lisandunud sõltumatute tunnuste põhjal (vt täpsemalt Lisa 1.2)

Determinatsioonikordajate väärtuste põhjal saab väita järgmist. Õpetaja tajutud mõjukuse, kaasava õpetamismudeli, kooli innovaativsuse ja koolipoolse võimestamise (ning õpetajate koostöö ($\beta = ,1$) ja konstruktivistliku ainekäsitleusega (,09)) on võimalik kirjeldada ligikaudu 24% õpetaja rahulolu oma töö sisuga variatiivsusest. Õpetaja poolt tajutud koolikliimat ennustab 39% ulatuses kooli innovaativsus, tajutud mõjukus ja kaasav õpetamismudel (ning vähesel määral tema vanus (,053)). Kolmkümmend seitse protsenti koolimeeldivuse variatiivsusest kirjeldavad koos õpetaja tajutud mõjukus, kooli innovaativsus ja tema staaž konkreetses koolis (ning vähesel määral juhupoolne võimestamine (,098) ja kaasav õpetamismudel (,098)).

Seega, kõige olulisemad õpetaja subjektiivse heolu ehk nõ silmasära tootjad on:

- tunne, et temast midagi sõltub (ehk tajutud mõjukus)
- ja töötamine uutele ideedele avatud (innovaativsuses) koolitiimis (väited „Meie koolis toetatakse seda kui keegi teeb midagi teistest erinevalt“, „Meie koolis julgevad inimesed mõelda ja käituda erineval ja uudsel moel“, „Meie kooli juhtkond toetab uute asjade proovimist“ ja „Meie koolis soovivad inimesed teha asju uut moodi, otsida uusi lahendusi“),

- kus domineerib õpilasi kaasav õpetamismudel.

Kooli tulemuslikkust ennustavad tegurid

Erinevate seoste tuvastamiseks arvutati Spearmani korrelatsioonid muutujate vahel (õpikäsituse 3 muutujat, subjektiivse heaolu, kooli tulemuslikkuse andmed).

Korrelatsioonitabel on esitatud Lisas 1.3. Olulisuse määramiseks lähtutakse D. Rowntree (1991) jaotusest, mis jaotab korrelatsioonikordajat aluseks võttes seose tugevused

järgnevalt:

0,0 – 0,2 olematu, väga nõrk;

0,2 – 0,4 nõrk;

0,4 – 0,7 keskmine;

0,7 – 0,9 tugev;

0,9 – 1,0 väga tugev.

Analüüsimisel tuvastati üksikud nõrgad seosed. Õpikäsitus, kus olulisel kohal on koostöine koolikultuur ehk õpetajad töötavad tiimina, on nõrgalt seotud õpetajate enesetundega (,311). Samuti on nõrk seos kaasava õpetamismudeli ja õpetaja enesetunde (,26) vahel. Seega, kui koolis on tähtsal kohal koostöö ning õpilasi kaasav õpetamismudel, siis ka õpetajatel nõ silm särab. Teiselt poolt, puudub statistiliselt oluline seos õpikäsituse ning kooli tulemuslikkuse andmete vahel. Õpetaja enesetundega on statistiliselt oluliselt, kuid nõrgalt, seotud laia matemaatika riigieksami keskmine tulemus ja selle panus (,309) ning eesti keele riigieksami keskmine tulemus (,255), samuti Eestis edasiõppijate osakaal (,233) ja kõrghariduse omandamine (,202). Ehk, nende koolide, kus õpetajad on oma töö suhtes positiivsemalt meelestatud, tulemuslikkuse näitajad on veidi paremad.

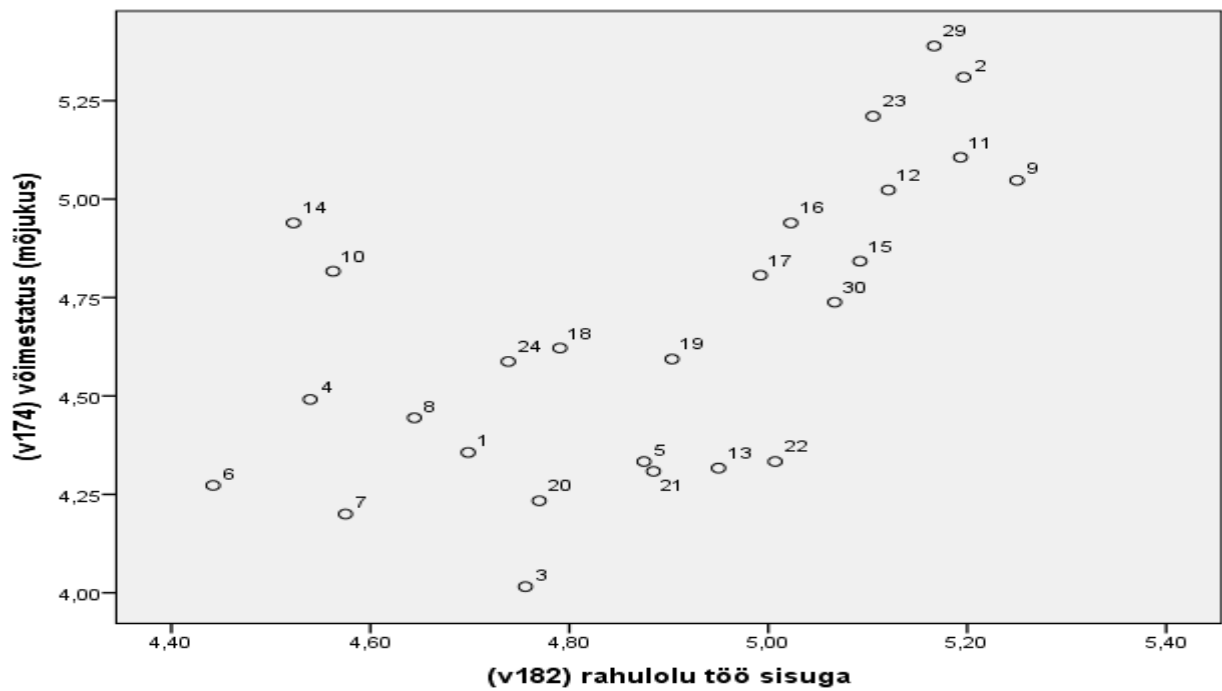
Täiendavaks prognoosimiseks viidi läbi lisaregressioonanalüüs, kus sõltuvateks muutujateks võeti kooli tulemuslikkust iseloomustavad suurused (laia matemaatika riigieksami keskmine tulemus aastatel 2014-2016; eesti keele ja eesti keel teise keelena riigieksami keskmine tulemus aastatel 2014-2016; õppetöö katkestajate osakaal gümnaasiumi statsionaarses õppes I aastal 2013-2015 aasta keskmine; gümnaasiumi nominaalajaga lõpetajate osakaal 2013-2015 aasta keskmine; Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust 2013-2015 aasta keskmine; kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist 2013-2015 aasta keskmine) ja sõltumatuteks 3 õpikäsituse ja 3 subjektiivse heaolu muutujat (lõplikud mudelid Lisas 1.3). Ilmnes, et peaaegu kõikides kooli

tulemuslikkuse näitajate mudelites oli üheks tulemuslikkuse ennustajaks õpetaja tajutav koolikliima, mis kirjeldas nii laia matemaatika ($\beta = ,37$) kui ka eesti keele riigieksami tulemust ($\beta = ,24$), samuti edasiõppijate osakaalu ($\beta = ,26$) ja kõrghariduse omandamist ($\beta = ,15$). Teine nõ läbiv ennustaja oli õpetaja rahulolu töö sisuga, mis iseloomustas eesti keele riigieksami tulemust ($\beta = ,08$), kõrghariduse omandamist ($\beta = ,09$) ja negatiivselt katkestajate osakaalu ($\beta = -,14$). Veelgi, nii nominaalajaga lõpetajate ($\beta = -,13$) kui ka edasiõppijate osakaal ($\beta = -,15$) oli negatiivselt kirjeldatud õpetajate meeskonnatöoga. Seega võiks arvata, et kui koolis pannakse rohkem rõhku õpetajatevahelisele koostööle, siis võiks kooli nominaalajaga lõpetajate ja edasiõppijate osakaal paraneda. Kokkuvõtteks, õpetaja tajutaval koolikliimal ja rahulolul ning meeskonnatöö tegemise võimalusel ilmnes teatav mõju kooli tulemuslikkuse andmetele. Samas, kui vaadata parandatud determinatsioonikordajat, siis peaaegu kõikide (v.a. lai matemaatika) tulemuslikkuse andmete variatiivsusest on kirjeldatud vähem kui 10% ulatuses mudelisse lisatud 6 muutuja abil (laia matemaatika põhjal oli see 15%), seega on tulemuslikkuse põhilisteks ennustajateks aspektid, mida meie pole mudelisse lisanud (ehk mida me pole mõõtnud).

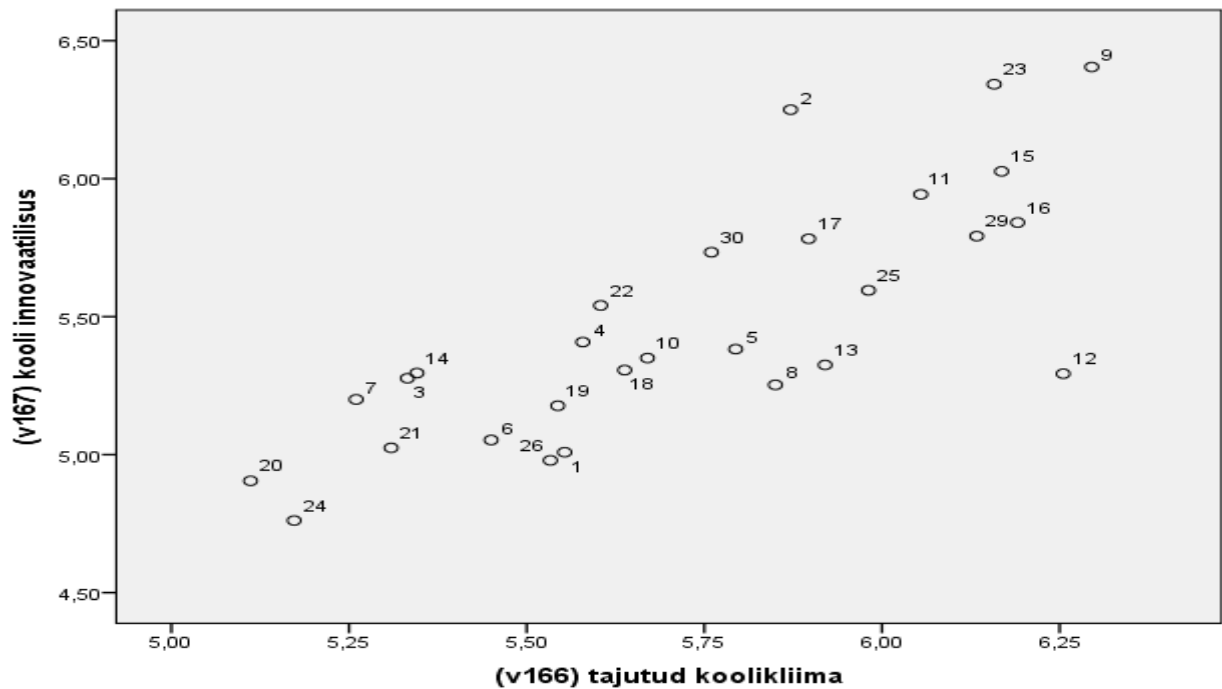
Erinevused koolide vahel

Koolidevaheliste erinevuste leidmiseks kasutati dispersioonanalüüsi ANOVA (Lisa 1.4). Selle põhjal võib väita, et nii kõikide uuritud õpikäsituse näitajate (A, B ja C) kui ka subjektiivse heaolu osas esinesid koolide vahel statistiliselt olulised erinevused (A „õpetajad tiimina“ $p = ,000$; B „kaasav õpetamismudel“ $p = ,008$; C „konstruktivistlik vaade“ $p = ,008$; „subjektiivse heaolu“ $p = ,000$). Iga näitaja keskmised on huvi korral toodud samas lisas. Illustreerimaks erinevusi koolide vahel loodi koolide-põhiselt erinevaid nõ pilvejoonised, milledest siinkohal esitatakse kolm (Joonis 1-3), kus andmetena kasutati iga kooli keskmisi väärtusi. Kuna heaolu ennustas enim kooli innovaatilisus ja õpetaja tajutud mõjukus (lähtuvalt regressioonanalüüsist), siis on pilvejoonistel kasutatud neid näitajaid.

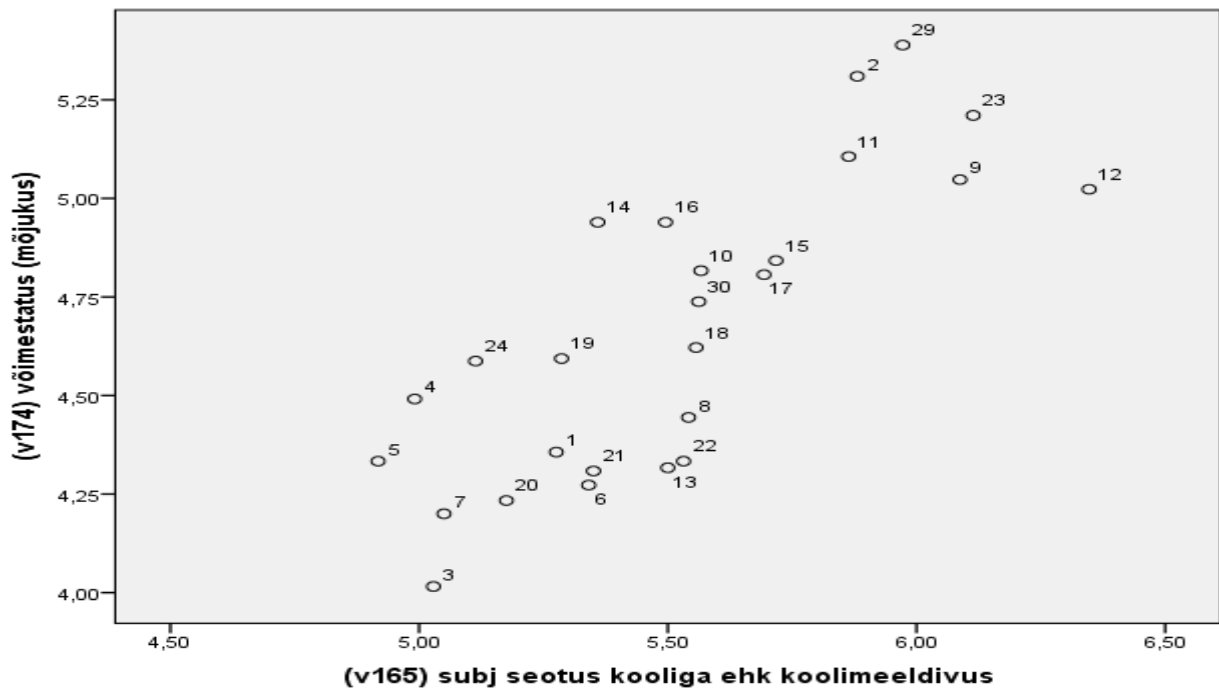
Joonis 1. Õpetaja rahulolu töö sisuga ja tajutud mõjukus

Joonis 2. Õpetaja tajutud koolikliima ja kooli innovaatus

Joonis 3. Õpetaja koolimeeldivus ja tajutud mõjukus

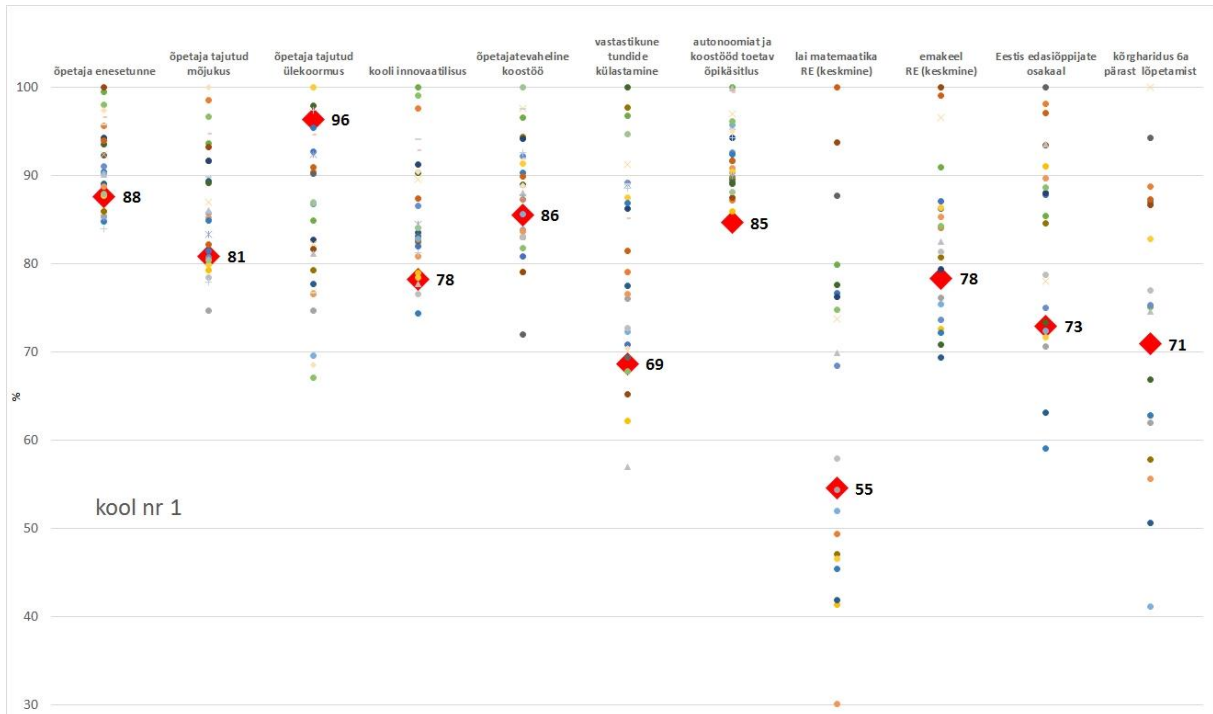

Koolide profiilid

Igale uuringus osalenud koolile konstrueeriti tema profiil, mille eesmärgiks oli pakkuda koolile kokkuvõtlikku pilti tema sarnasustest ja erinevustest teiste uurimuses osalenud koolidega. Profiil sisaldas järgmisi näitajaid: õpetajate subjektiivse heaolu (pildil nimetusega "enesetunne", vt allpool), õpetaja tajutud mõjukus, õpetaja tajutud ülekoormus, hinnang kooli innovaatsusele, vasastikune tundide külastamine (nõustumise määr väitega: "Õpetaja külastab kolleegide tunde"), õpikäsituse esimene faktor – *A koostöine koolikultuur* (pildil nimetusega "õpetajatevaheline koostöö"), õpikäsituse teine faktor – *B kaasav õpetamismudel* (pildil nimetusega "autonoomiat ja koostööd toetav õpikäsitus"). Lisaks, laia matemaatika riigieksami keskmine tulemus; emakeele (eesti keele ja eesti keel teise keelena) riigieksami keskmine tulemus; Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust (keskmine); ja kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist (keskmine). Profiilipildid koostati järgmistest põhimõtetest lähtuvalt:

- iga näitaja puhul on selle alusel maksimaalset väärtust omanud kool tähistatud 100%-ga;
- kõik ülejäänud koolid on profiilipildile kantud lähtuvalt sellest, mitu protsenti oli nende tulemus maksimaalset väärtust omava kooli tulemusest.

Näide: kõige sagedasemaks hindasid õpetajate-vahelist koostööd rohekashalli ringiga tähistatud kooli vastajad. Kooli 1 tulemus oli 86% maksimaalset väärtust näidanud kooli tulemusest.

Profiliijonise eesmärgiks oli pakkuda visuaalselt hästi loetavat pildistust, kus peegeldub nii uuritud koolide hajuvus mõõdetud näitajate alusel kui ka iga kooli positsioon võrreldes ülejäänutega.

Õpilased

Õpilase koolirõõmu ennustavad tegurid

Õpilaste puhul defineeriti uus summaarne muutuja – õpilase koolirõõm ($\alpha = ,92$). See koosnes järgnevatest summaarsetest muutujatest: koolikiindumus ($\alpha = ,88$), kuuluvustunne ($\alpha = ,84$) ja haaratus ($\alpha = ,86$).

Sarnaselt õpetajatega viidi ka õpilaste puhul läbi regressioonanalüüs (meetod: *Backward*) võimalike mõjurite määramiseks. Sõltumatuteks tunnusteks olid:

- Keskmine hinne
- Kooli innovaatus (väited „Õpetajad konsulteerivad õpilasi ka väljaspool õppetundi ja ametlikke vastuvõtuaegu“, „Õpetajad on valmis võtma riske selleks, et saavutada arengut“, „Õpetajad otsivad probleemidel lahendamiseks uudseid võimalusi“, „Võrreldes teistega on minu kool ja õpetajad innovaatilisemad“)
- Ülekoormus
- Ema toetus
- Isa toetus
- Tajutud kompetentsus (võimestatus) (väited „Ma olen kindel, et mul on olemas koolis toimetulekuks vajalikud oskused“, „Ma olen omandanud oma edukaks õppimiseks vajalikud oskused“, „Ma olen kindel oma võimekuses koolis hakkama saada“)
- Tajutud tähenduslikkus (võimestatus) (väited „Minu õpingud on minu jaoks väga tähtsad“, „See, mida ma koolis teen, on minu jaoks tähendusrikas“, „Minu õpingud on minu jaoks tähendusrikkad“)
- Tajutud autonoomia (võimestatus) (väited „Ma võin üsna vabalt otsustada, kuidas ma oma õppetööd teen“, „Ma saan ise otsustada, mismoodi oma koolitöid teha“, „Mul on võimalus vabalt ja sõltumatult otsustada, kuidas oma koolitöid teha“)
- Tajutud mõjukus (võimestatus) (väited „Mul on oma koolis toimuva üle suur mõju“, „Ma saan oma koolis toimuvat päris palju mõjutada“ ja „Ma saan õpilasena päris palju mõjutada seda, mis minu koolis toimub“)
- Tulevikukindlus (tean, mida edasi teen)
- Õpilase poolt tajutud õpetaja õpetamisstiil ehk õpikäsitus - A-õpilaskesksus
- Õpilase poolt tajutud õpetaja õpetamisstiil ehk õpikäsitus - B-õpetaja avatus

- Väide 4.13. Õpetajate omavaheline koostöö („Õpetajad külastavad üksteise tunde“)

Regressioonanalüüsi tulemused (vt rohkem Lisa 2.2) on lühidalt esitatud alljärgnevas Tabelis 3.

Tabel 3. Õpilaste koolirõõmu mõjutajate regressioonmudelite kirjeldus

<i>Õpilase koolirõõmu indikaatorid (sõltuvad muutujad)</i>	<i>sõltumatu muutuja 1 (β)</i>	<i>sõltumatu muutuja 2 (β)</i>	<i>sõltumatu muutuja 3 (β)</i>	<i>R (R²)*</i>
Koolikiindumus	kooli innovaativsus (,215)	tähenduslikkus (võimestatus) (,176)	mõjukus (võimestatus) (,175)	0,599 (35,8%)
Kuuluvustunne	kooli innovaativsus (,244)	kompetentsus (võimestatus) (,195)	A-õpilaskeskus (,134)	0,694 (48,2%)
Koolitöösse haaratus	tähenduslikkus (võimestatus) (,277)	ülekoormus (-,174)	A-õpilaskeskus (,169)	0,677 (45,8%)

*antud suurus on arvatud kõikide mudelisse lisandunud sõltumatute tunnuste põhjal (vt täpsemalt Lisa 2.2)

Kooli innovaativsuse, tähenduslikkuse ja mõjukuse ning õpilaskeskusega ($\beta = ,16$) on võimalik kirjeldada ligikaudu 36% õpilase koolikiindumuses variatiivsusest. Rohkem kui 48% õpilase kuuluvustundest kirjeldavad koos kooli innovaativsus, õpilase tajutud kompetentsus, õpilaskeskus õpetamisel, ema toetus (,133) ja õpilase tajutud mõjukus (,118). Koolitöösse haaratus on kirjeldatud ligi 46% ulatuses tähenduslikkusega, mitte ülekoormusega, õpilaskeskusega õpetamisel, õpilase tajutud mõjukuse (,122) ja kooli innovaativsusega (,101).

Seega, **kõige olulisemad õpilase koolirõõmu mõjutajad olid:**

- tajutud kooli uuendusmeelsus ehk innovaativsus,
- õppetöö tähenduslikkus ehk sellel, mida ma teen on mõte ja tähendus vs nüri tuupimine,
- ja õpetaja õpilaskeskne õpikäsitus.

Kooli tulemuslikkust ennustavad tegurid

Erinevate seoste leidmiseks arvutati korrelatsioonid muutujate vahel (õpikäsituse 2 muutujat, koolirõõm, kooli tulemuslikkuse andmed). Korrelatsioonide tabel on esitatud Lisas

2.3. Tulemustest ilmnes, et õpilaste koolirõõm on keskmise tugevusega seotud õpilaskeskusega ($r = ,528$) ja nõrgalt seotud õpetaja avatusega tunnis ($r = ,318$). Teisiti ütelduna, mida rohkem õpilane tajub, et õpetamine tunnis on õpilaskeskne ning õpetaja on avatud, seda suurem on tema koolirõõm. Samas, kooli tulemuslikkuse näitajad õpikäsituse ega koolirõõmuga olulises seoses ei olnud (tuvastati küll üksikud statistiliselt olulised seosed, kuid need olid väga nõrgad).

Sarnaselt õpetajatega viidi täiendavaks analüüsiks läbi lisaregressioonanalüüs, kus sõltuvateks muutujateks võeti kooli tulemuslikkust iseloomustavad suurused ja sõltumatuteks 2 õpikäsituse ja 3 koolirõõmu muutujat (lõplikud mudelid Lisas 2.3). Selgus, et peaaegu kõikides kooli tulemuslikkuse näitaja mudelites (v.a. kõrghariduse omandamine) oli üheks tulemuslikkuse ennustajaks õpilase koolikiindumus, mis iseloomustas nii laia matemaatika ($\beta = ,18$) kui ka eesti keele riigieksami tulemust ($\beta = ,25$), samuti lõpetajate ($\beta = ,1$), edasiõppijate ($\beta = ,16$) ja negatiivselt õppetöö katkestajate osakaalu ($\beta = -,1$).

Õpilaskeskne õpetamine oli samuti üheks mõlema riigieksami tulemuse (lai matemaatika vastavalt $\beta = ,09$ ja eesti keel $\beta = ,15$) kui ka edasiõppimise ennustajaks ($\beta = ,11$).

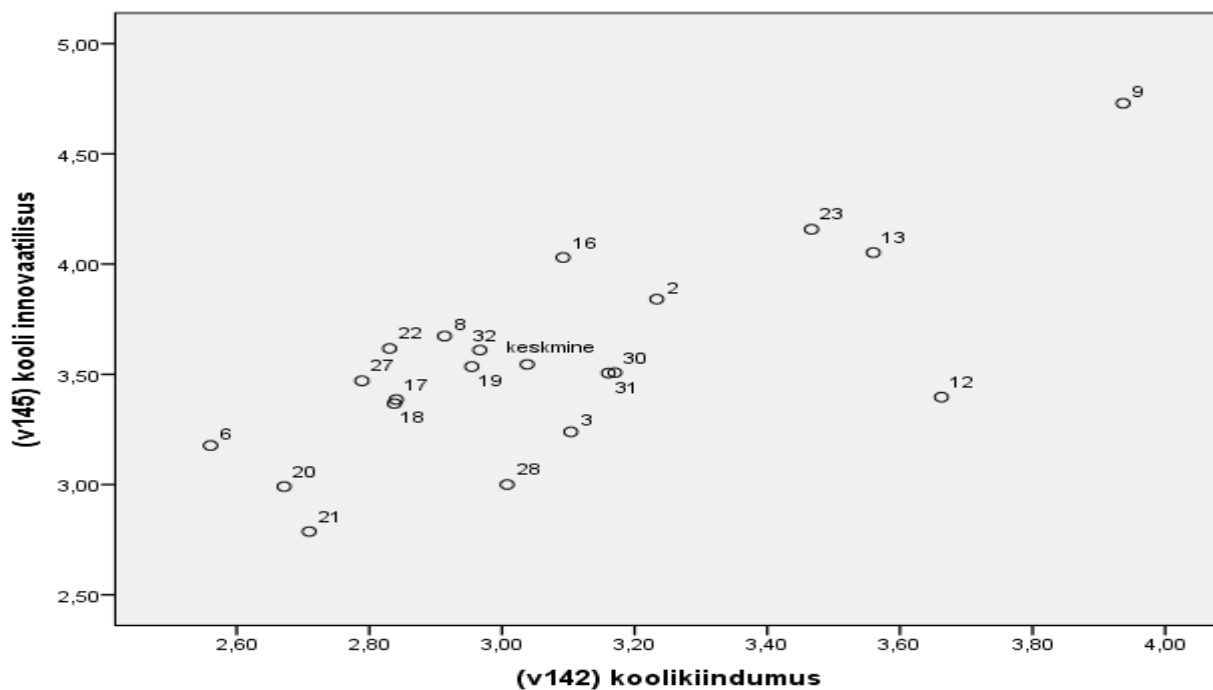
Kõrghariduse omandamist kirjeldas jällegi õpilase kuuluvustunne ($\beta = ,13$). Seega, õpilase koolikiindumuse ja õpilaskeskse õpetamise toetamine võiks olla üheks lähtekohaks kui eesmärgiks on parendada kooli tulemuslikkuse andmeid. Samas on kõikide kooli tulemuslikkuse andmete variatiivsus kirjeldatud vähem kui 6% ulatuses mudelisse lisatud 5 muutuja abil, seega võib väita, et sarnaselt õpetajate uuringu tulemustega on tulemuslikkuse peamised ennustajad hoopiski teised aspektid, mida meie oma mudelisse ei lisanud.

Erinevused koolide vahel

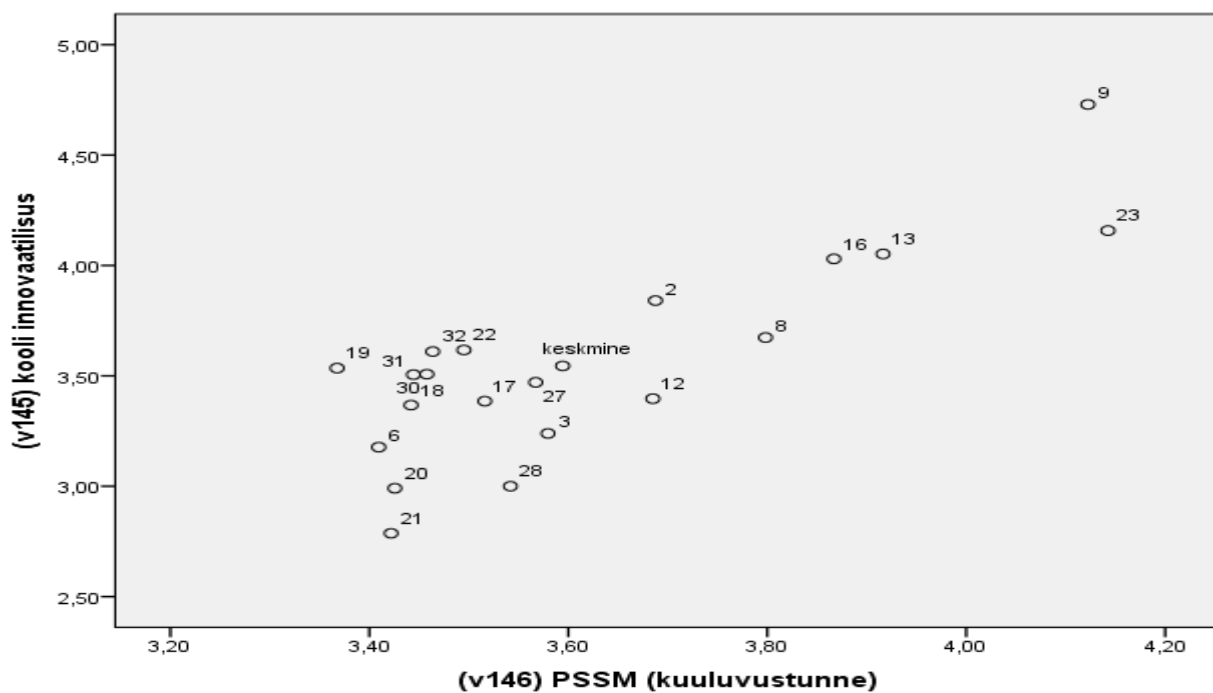
Sarnaselt õpetajatega kasutati erinevuste leidmiseks dispersioonanalüüsi (Lisa 2.4). Selle põhjal võib väita, et nii õpikäsituse näitajate kui ka koolirõõmu osas esinesid koolide vahel statistiliselt olulised erinevused (kõikidel juhtudel $p = ,000$). Huvi korral on iga kooli keskmised toodud samas lisas.

Illustreerimaks erinevusi koolide vahel esitatakse siinkohal 3 pilvejoonist (Joonis 4-6), kus lähtuvalt regressioonanalüüsi tulemustest esitatakse horisontaalteljel õpilaste koolirõõmu kolm aspekti ning vertikaalteljel nende oluliseimad mõjurid: kooli innovaatus, tähenduslikkus ning õpilaskeskus.

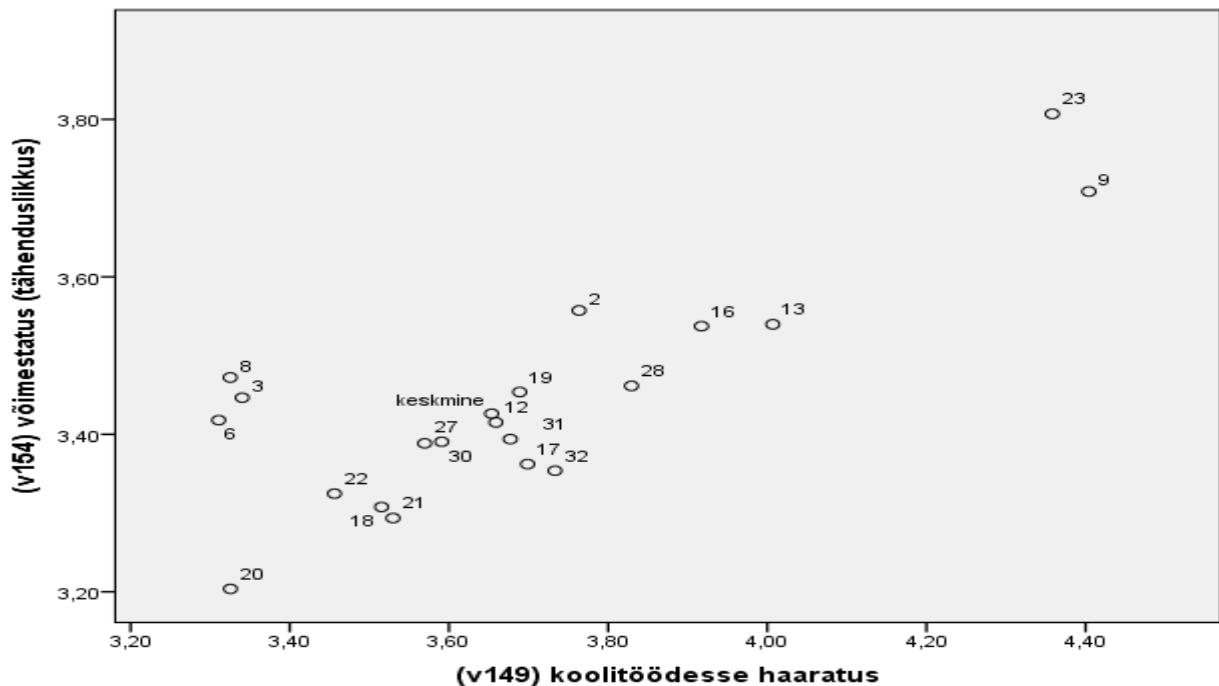
Joonis 4. Koolikiindumus ja kooli innovaativsus

Joonis 5. Kuuluvustunne ja kooli innovaativsus

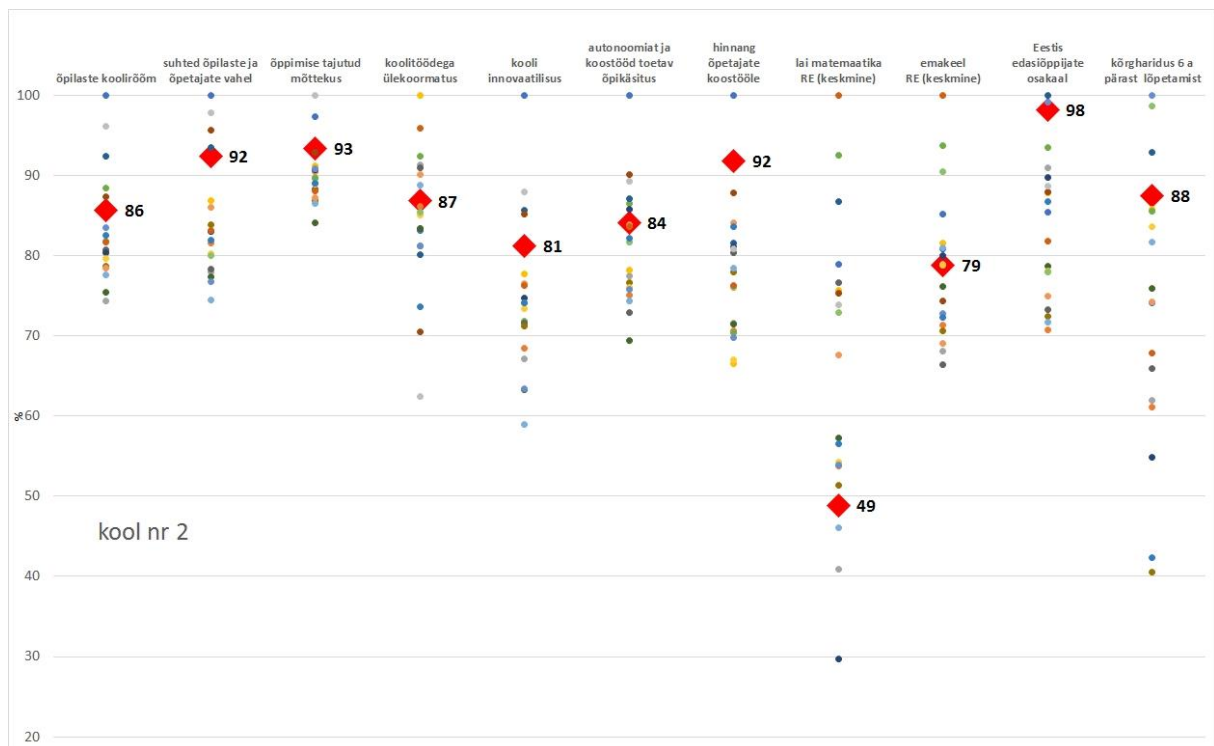

Joonis 6. Koolitöodesse haaratus ja tähenduslikkus

Koolide profiilid

Õpilaste kooliprofiili joonis sisaldas järgmiseid näitajaid: koolirõõm, suhted õpilaste ja õpetajate vahel (nõustumise määr väitega: “Meie koolis saavad õpilased õpetajatega hästi läbi”), õppimise tajutud tähenduslikkus, koolitöödega ülekoormatus (nõustumise määr väitega: “Olen koolitöödega ülikoormatud”), hinnang kooli innovaatsusele, õpikäsitus esimene faktor – *A õpilaskesksus* (pildil nimetusega “autonoomiat ja koostööd toetav õpikäsitus”), õpikäsitus teine faktor – *B õpetaja avatus* (pildil nimetusega “hinnang õpetajate koostööle”). Lisaks, laia matemaatika riigieksami keskmine tulemus; emakeele (eesti keele ja eesti keel teise keelena) riigieksami keskmine tulemus; Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust (keskmine); ja kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist (keskmine). Näiteks, kooli 2 joonis oli järgmine:

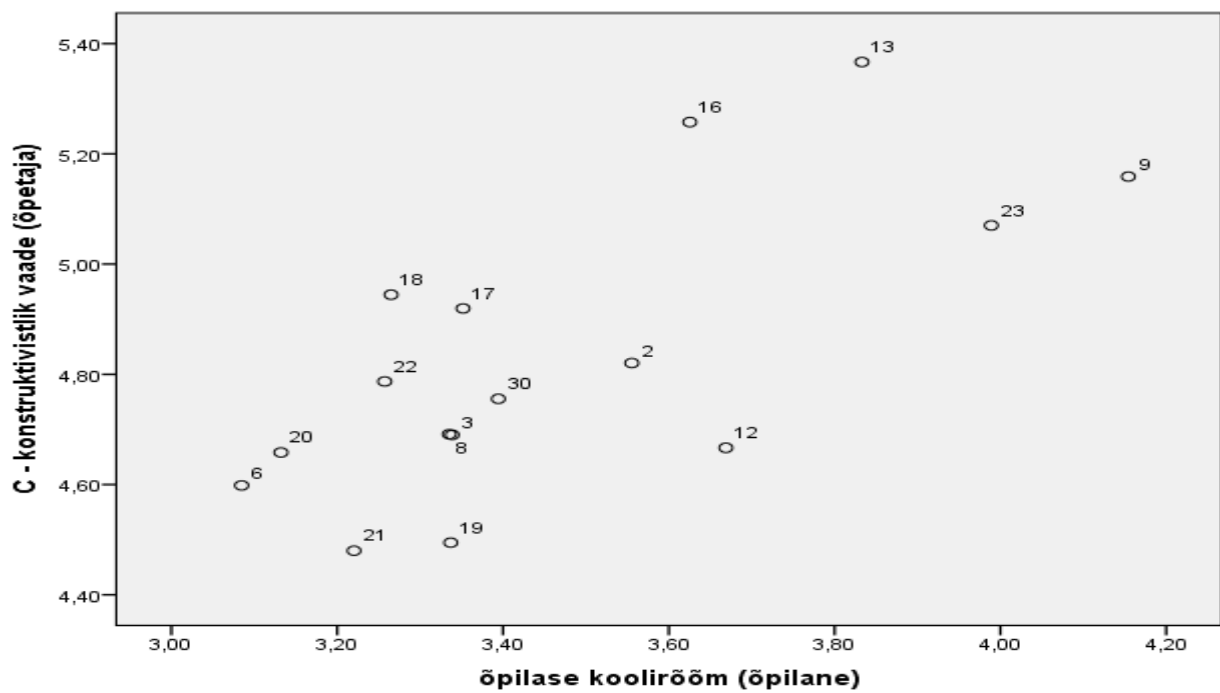
Õpetajad ja õpilased

Õpetajate ja õpilaste ühisandmete analüüsimisel kasutati nõ kooli-põhist andmebaasi (igale koolile seati vastavusse tema õpetajate ja õpilaste vastavate näitajate keskmised).

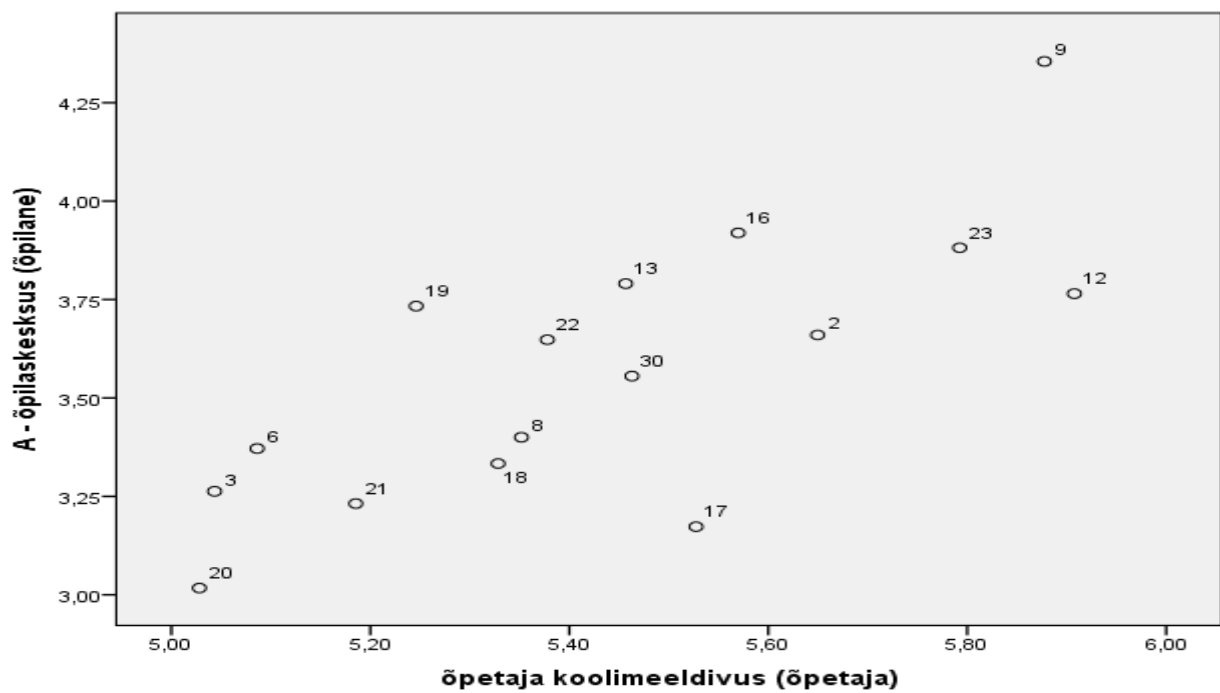
Tunnustevaheliste seoste tuvastamiseks leiti Spearmani korrelatsioonikordajad (Lisa 3.1).

Selle põhjal võib väita, et õpetaja konstruktivistlik vaade õpetamisele on tugevalt seotud nii õpilase tajutud õpikäsitusega kui ka koolirõõmuga. Seega, mida konstruktivistlikum on õpetaja vaade õppeainele ja õpetamisele, seda suurem on õpilase koolirõõm ($,691$), tajutud õpilaskeskus ($,559$) ja tajutud õpetaja poolne avatus ($,571$). Õpetaja koolimeeldivus (ehk subjektiivne heaolu) on samuti tugevalt seotud õpilase tajutud õpilaskeskusega ($,724$) ning väga tugevalt õpilase koolirõõmuga ($,841$). Nende tendentside illustreerimiseks on allpool esitatud 3 joonist.

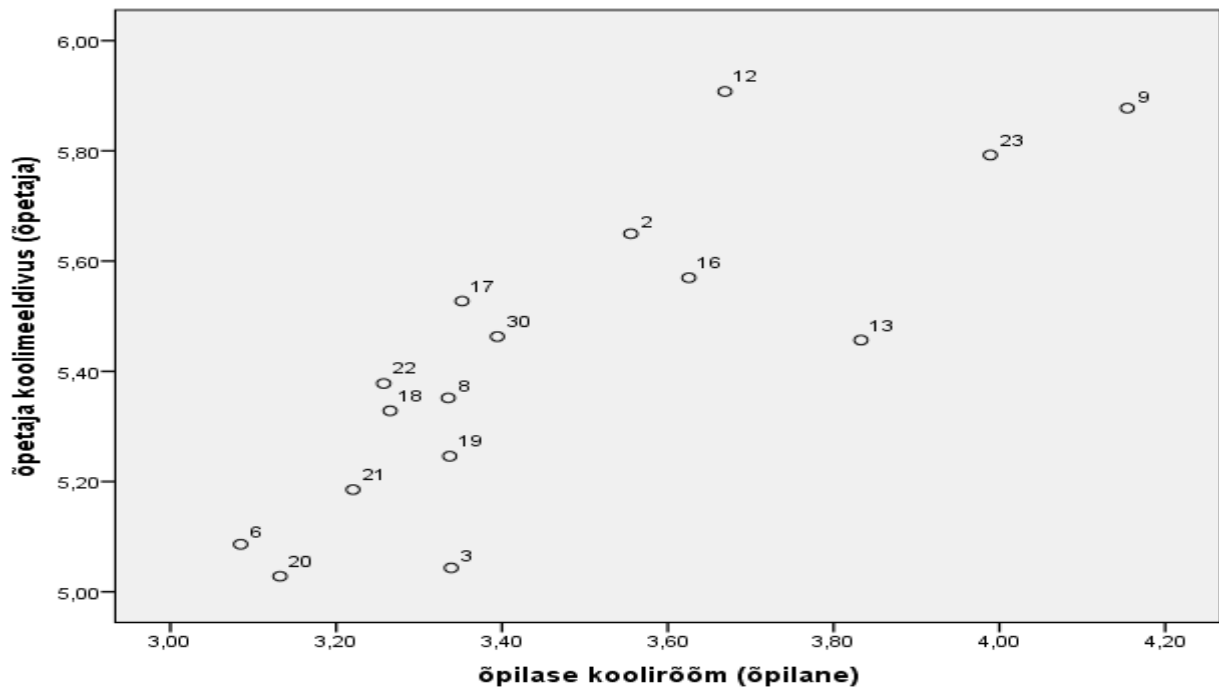
Joonis 7. Õpetaja konstruktivistlik vaade õpetamisele ja ja õpilase koolirõõm

Joonis 8. Õpilase tajutud õpilaskesksus ning õpetaja koolimeeldivus

Joonis 9. Õpetaja koolimeeldivus ning õpilase koolirõõm

Kokkuvõte

Õpetajate õpikäsituse mõttes võib antud uuringus eristada kolme mõõdet: õpetaja õpikäsitus on tema hoiakud ja käitumismuster, mis väljenduvad õpetaja suhetes teiste õpetajatega (tegutsemine üksinda vs tiimina), õpetaja suhetes õpilastega (õpilane passiivne kuulaja vs osaleja), õpetaja suhtumises õppeainesse (kindlate tõdede edasiandmine vs kriitiline otsimine/teadmuse konstrueerimine) (Heidmets, 2016). Õpilase-poolset tajutud õpikäsitust on vaadeldud kahest aspektist – õpilaskesksus ja õpetaja avatus.

Antud analüüsist tulenevat sõltub õpetaja subjektiivne heaolu ehk nõ silmasära peamiselt kolmest komponendist: enda tajutud mõjukusest ehk tundest, et minust sõltub midagi, töötades innovaatilises koolis, kus toetatakse erinevaid ideid ja antakse võimalusi teha asju uut moodi ning kus valitseb õpilasi kaasav lähenemine. Õpilased on omakorda rõõmsad õppides innovaatilises koolis, kus õppetöö omab tähendust ning lähenemine on õpilaskeskne. Seega, positiivsed emotsioonid koolis on ennekõike seotud koolielu korraldusega.

Muutujate omavaheliste seoste osas ilmnes, et seosed õpetaja subjektiivse heaolu ja õpikäsituse ning kooli tulemuslikkuse vahel on nõrgad. Vähesel määral mõjutab kooli

tulemuslikkust õpetaja tajutav koolikliima, rahulolu tööga ja koostöövõimalus kolleegidega. Ehk siis kui eesmärgiks on kooli tulemuslikkuse andmete parendamine, võivad mõjuteguritena rolli mängida õpetaja poolt tajutav kooli innovaatus ja iseenda mõjukus ning koostöine koolikultuur. Õpilaste analüüs näitas, et õpilaste koolirõõm on keskmiselt seotud õpilaste tajutud õpilaskeskuse ning nõrgalt õpetaja avatuse ja kooli tulemuslikkusega. Tulemuslikkuse andmete parendamise seisukohalt võiks ühtede võtmeteguritena välja tuua õpilase koolikiindumuse, mis on seotud kooli innovaatusiga ja koolitööde tähenduslikkusega, ja tema poolt tajutava õpilaskeskse õpetamise. Samas tuleb tõdeda, et nii õpilaste kui õpetajate uuring näitas, et ennekõike sõltub kooli tulemuslikkus hoopiski mingitest nõ kolmandatest faktoritest, mida meie uuring ei kajastanud.

Vaatamata nõrkadele seostele koolirõõmu ja kooli tulemuslikkuse vahel ilmnis väga tugev seos õpetajate ja õpilaste koolirõõmu vahel. Ehk nendes koolides, kus on õpetajate silmad säravad on ka õpilased üldjuhul rõõmsamad. Seega, kui eesmärgiks on õpilaste positiivsete emotsioonide suurendamine, võiks koolidele (ja koolijuhtidele) soovitada õpetaja tajutud mõjukuse ja tema erinevate uute ideede ning lähenemiste rakendamise toetamist.

Võrdlusuuringust lähtuvalt esinesid kõikide vaadeldud suuruste osas koolide vahel olulised erinevused. Samas, eristumine ei tähenda head ja halba kooli, vaid näitab koolikultuuri mitmekesisust. Kusjuures, koolid ei moodusta mitte üksikuid gruppe ning ei eristu üksteisest järsult, vaid pigem on tegemist nõ pehme üleminekuga „alt vasakult üles paremale“. „Üles paremale“ koonduvad koolid, kuhu on kogunenud rohkem rõõmu ja positiivsust, mis on avatud ja uuendusmeelsed, kus õppimine rohkem mõtestatud ja õpetajad subjektid. Siit tulenevalt oleks uuringu võimalik jätkamissuund kvalitatiivne uuring kaasates „üleval paremal“-koole nende sügavamaks portreerimiseks ning koostöös koolidega võimalike muutuste katalüsaatorite (nt koolijuhtide ja/või õpetajate rotatsioon, koostöise õppimise/õpetamise juurutamine, jne) leidmiseks.

Kasutatud kirjandus

Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. C. R. Snyder & S. J. Lopez (Toim.), *Handbook of Positive Psychology*. Oxford and New York: Oxford University Press.

Heidmets, M. (2016). Katse kirjeldada õpikäsitust. H. Voolaid (Toim), *Ülevaade haridussüsteemi välishindamisest 2015/2016. õppeaastal* (lk 86-89). Tartu: Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakond.

OECD. (2017). *PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being*. Paris: PISA, OECD Publishing.

Rowntree, D. (1991). *Statistics Without Tears: A Primer for Non-mathematicians*. London: Penguin Books.

Tire, G., Henno, I., Soobard., R, Puksand, H., Lepmann, T., Jukk, H., Lindemann, K., Kitsing, M., & Täht, K. (2016). *PISA 2015: Eesti tulemused. Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused loodusteadustes, funktsionaalses lugemises ja matemaatikas*. Tallinn: SA Innove.

Übius, Ü., Kall, K., Loogma, K., & Ümarik, M. (2015). *Rahvusvaheline vaade õpetamisele ja õppimisele. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2013 tulemused*. Tallinn: SA Innove.

Lisad

Lisa 1. Õpetajad

Lisa 1.1. Õpetaja subjektiivse heaolu väited

- 2.1. Minu kool on minu jaoks oluline
- 2.2 Minu kool on minu jaoks väga eriline koht
- 2.3 Ma samastan ennast oma kooliga
- 2.4 Ma ei ole oma kooli üldse kiindunud
- 2.5 Minu kool ütleb palju selle kohta, kes ma olen
- 2.6 Ma tunnen, et minu kool on osa minust
- 2.7 Meie koolis saavad õpilased õpetajatega hästi läbi
- 2.8 Meie koolis puudub kokkukuuluvustunne
- 2.9 Siin koolis õpetatakse hästi
- 2.10 Meie koolis kiidavad õpetajad õpilaste pingutusi
- 2.11 Siin koolis õpetajad hoolivad õpilastest
- 13.2 Vahel tundub mulle, et minu töö on mõttetu
- 13.4 Mulle meeldib oma tööd teha
- 13.6 Ma tunnen uhkust oma töö üle
- 13.9 Minu töö on nauditav

Lisa 1.2. Subjektivse heaolu regressioonanalüüs

	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sõltuv muutja: "Rahulolu töö sisuga"			
Kooli innovaatus	,119	2,781	,006
Juhipoolne võimestamine	,119	2,905	,004
A-õpetajad tiimina	,100	2,490	,013
B- kaasav õpetamismudel	,129	3,292	,001
C- konstruktivistlik vaade	,090	2,552	,011
Võimestatus (mõjukus)	,204	5,190	,000
Sõltuv muutja „Tajatud koolikliima“			
Sinu vanus on:	,053	1,769	,077
Kooli innovaatus	,566	16,569	,000
B-kaasav õpetamismudel	,054	1,746	,081
Võimestatus (mõjukus)	,073	2,152	,032
Sõltuv muutja: "Subjektivne seotus kooliga ehk koolimeeldivus"			
Selles koolis	,117	3,754	,000
(v167) Kooli innovaatus	,293	7,634	,000
(v171) Juhipoone võimestamine	,098	2,646	,008
(v190) B-õppurid osalema	,098	3,113	,002
(v174) Võimestatus (mõjukus)	,302	8,499	,000

Lisa 1.3. Tunnustevahelised seosed

- a) Õpetaja subjektiivse heaolu ja õpikäsituse alaosade seosed kooli tulemuslikkuse näitajatega (Spearmani ρ korrelatsioon)

Tabeli tõlgendamiseks: korrelatsiooni koefitsient ρ absoluutväärtus näitab seose tugevust (vt Rowntree (1991) jaotust lk 12). Ehk mida suurem on korrelatsioonikoefitsiendi absoluutväärtus, seda tugevam on seos. Kusjuures korrelatsioonikoefitsiendi märk „+“ või „-“ näitab seose suunda. Seega, kui tegemist on positiivse korrelatsiooniga, siis ühe suuruse kasvades teine suurus samuti kasvab; ja kui tegemist on negatiivse korrelatsiooniga, siis ühe suuruse kasvades teine suurus kahaneb. Olulisus p näitab seose statistilist olulisust (olulisusnivool vastavalt 0,01** või 0,05*). Ehk kui $p < 0,01$ (või 0,05), siis on antud seos statistiliselt oluline.

		A - õpetajad tiimina	B - kaasav õpetamismud el	C - konstruktiiv istlik vaade	õpetaja subjektiivn e heaolu
Õpetaja subjektiivse heaolu	korrelatsiooni koefitsient ρ	,311**	,260**	,132**	1,000
	olulisus p	,000	,000	,000	.
	N	780	785	785	800
lai matemaatika RE keskmine 2014-2016	ρ	,062	,081*	,143**	,309**
	p	,109	,034	,000	,000
	N	673	677	675	689
lai matemaatika gümnaasiumi panus 2016	ρ	,045	,034	,095*	,309**
	p	,246	,374	,013	,000
	N	673	677	675	689
eesti keel RE keskmine 2014-2016	ρ	,024	,045	,014	,255**
	p	,542	,247	,722	,000
	N	673	677	675	689
eesti keel gümnaasiumi panus 2016	ρ	,037	-,018	-,041	,117**
	p	,338	,635	,288	,002
	N	673	677	675	689
Õppetöö katkestajate osakaal gümnaasiumi	ρ	,022	-,023	-,064	-,122**
	p	,576	,551	,094	,001

stационаarses õppes I aastal KESKMINE 2013-2015	<i>N</i>	673	677	675	689
Gümnaasiumi nominaalajaga lõpetajate osakaal KESKMINE 2013-2015	<i>ρ</i>	-,137**	-,003	,024	,028
	<i>p</i>	,001	,932	,543	,484
	<i>N</i>	633	637	634	648
Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust KESKMINE 2013-2015	<i>ρ</i>	-,073	,008	,019	,233**
	<i>p</i>	,058	,837	,627	,000
	<i>N</i>	673	677	675	689
Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist KESKMINE 2013-2015	<i>ρ</i>	-,012	-,012	,057	,202**
	<i>p</i>	,772	,766	,152	,000
	<i>N</i>	633	637	634	648

** olulisusnivoo 0,01

* olulisusnivoo 0,05

b) Kooli tulemuslikkust ennustavad olulised tegurid (regresioonanalüüs)

	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sõltuv muutuja: "Lai matemaatika RE keskmine 2014-2016" (parand. $R^2 = 0,146$)			
C - konstruktivistlik vaade	,096	2,627	,009
Tajutud koolikliima	,370	10,169	,000
Sõltuv muutuja „Eesti keel RE keskmine 2014-2016“ (parand. $R^2 = 0,074$)			
Rahulolu töö sisuga	,076	1,865	,063
Tajutud koolikliima	,241	5,930	,000
Sõltuv muutuja: "Õppetöö katkestajate osakaal gümnaasiumi stationary õppes I aastal KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,019$)			
Rahulolu töö sisuga	-,142	-3,637	,000
Sõltuv muutuja: "Gümnaasiumi nominaalajaga lõpetajate osakaal KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,016$)			
A - õpetajad tiimina	-,133	-3,292	,001
Sõltuv muutuja: "Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,095$)			

A - õpetajad tiimina	-,152	-3,864	,000
Tajutud koolikliima	,256	5,687	,000
Subj seotus kooliga ehk koolimeeldivus	,090	1,945	,052
Sõltuv muutuja: "Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,036$)			
Rahulolu töö sisuga	,090	2,104	,036
Tajutud koolikliima	,149	3,490	,001

Lisa 1.4. Erinevused koolide vahel

a) Koolidevahelised statistiliselt olulised erinevused (dispersioonanalüüs)

		ruutude summa	vabadusastmet e arv <i>df</i>	keskruut	<i>F</i>	<i>p</i>
A - õpetajad tiimina	gruppide vaheline	82,283	27	3,048	3,388	,000
	gruppide sisene	676,446	752	,900		
	täielik	758,729	779			
B - kaasav õpetamismudel	gruppide vaheline	32,801	27	1,215	1,663	,019
	gruppide sisene	552,927	757	,730		
	täielik	585,728	784			
C - konstruktivistlik vaade	gruppide vaheline	43,854	27	1,624	1,763	,010
	gruppide sisene	697,458	757	,921		
	täielik	741,313	784			
õpetaja subjektiivne heaolu	gruppide vaheline	58,768	27	2,177	6,610	,000
	gruppide sisene	254,227	772	,329		
	täielik	312,995	799			

b) Muutujate keskmised väärtused kooliti

Kooli kood	A - õpetajad tiimina	B - kaasav õpetamismudel	C - konstruktivistlik vaade	õpetaja subjektiivne heaolu
1	4,2500	4,7143	5,02381	5,1759
2	4,3393	4,8571	4,82051	5,6496
3	4,1676	4,9765	4,69020	5,0434
4	4,3472	5,0132	4,70175	5,0365
5	4,9697	4,9091	4,60784	5,1770
6	3,9302	4,7841	4,59848	5,0862
7	4,6000	5,2500	4,53333	4,9617
8	4,0192	5,1071	4,69136	5,3518
9	4,7976	5,5714	5,15873	5,8775
10	4,1250	4,9868	4,45000	5,2664
11	4,5682	5,5341	5,16667	5,7038
12	3,9310	4,8750	4,66667	5,9077
13	3,5750	4,9625	5,36667	5,4567
14	4,6905	5,0000	4,28571	5,0758
15	4,8472	5,3056	4,73684	5,6594
16	4,6786	5,2500	5,25758	5,5697
17	4,8710	4,9667	4,91954	5,5274
18	4,2568	5,3311	4,94444	5,3284
19	4,1583	5,0565	4,49462	5,2460
20	4,1250	5,0288	4,65823	5,0281
21	4,5400	5,0385	4,48000	5,1854
22	4,5833	5,1554	4,78704	5,3779
23	4,0658	5,3553	5,07018	5,7924
24	4,4886	5,1477	4,95455	5,0083
25	4,4688	5,1037	4,76423	5,5532
26	4,3750	5,5625	5,00000	5,3236
29	4,4167	5,2917	5,33333	5,7574
30	4,8500	5,4000	4,75556	5,4630
Keskmiised kokku	4,3449	5,0790	4,77452	5,3137

Lisa 2. Õpilased

Lisa 2.1. Õpilaste koolirõõmu väited

- 3.1. Minu kool on minu jaoks oluline
- 3.2. Kool on minu jaoks väga eriline koht
- 3.3. Ma samastan ennast oma kooliga
- 3.4. Ma olen oma kooli väga kiindunud
- 3.5. Minu kool ütleb palju selle kohta, kes ma olen
- 3.6. Ma tunnen, et minu kool on osa minust
- 5.1. Koolis on olemas vähemalt üks täiskasvanu, kelle poole saan mure korral pöörduda
- 5.2. Koolikaaslased on minu vastu sõbralikud
- 5.3. Õpetajad ei tunne minussuguste inimeste vastu siin koolis huvi (RK)
- 5.4. Ma osalen koolis mitmetes huvitegevustes
- 5.5. Mind koheldakse võrdselt teiste õpilastega
- 5.6. Ma tunnen, et olen teistest õpilastest väga erinev
- 5.7. Ma saan olla koolis just selline nagu ma olen
- 5.8. Õpetajad suhtuvad minusse lugupidavalt
- 5.9. Inimesed selles koolis teavad, et ma suudan hästi toime tulla
- 5.10. Soovin, et käiksin teises koolis
- 5.11. Ma olen uhke, et käin just selles koolis
- 5.12. Ma meeldin kaasõpilastele just sellisena nagu ma olen
- 5.13. Kui ma olen milleski hea, siis koolis märgatakse seda
- 5.14. Kaasõpilased võtavad minu seisukohti tõsiselt
- 5.15. Teised õpilased võtavad mind omaks niisugusena nagu ma olen

- 6.12. Ma tunnen ennast koolis energilisena
- 6.13. Ma leian, et koolitööl on mõte ja eesmärk
- 6.14. Õppides lendab mul aeg kiiresti
- 6.15. Õppides tunnen end aktiivse ja ärksana
- 6.16. Ma suhtun oma õpingutesse entusiastlikult
- 6.17. Õppides ei pane ma enda ümber toimuvad tähele
- 6.18. Minu õpingud innustavad mind
- 6.19. Kui ma olen üles ärganud, tahan ma kooli minna
- 6.20. Kui ma olen palju õppinud, olen ma endaga rahul

Lisa 2.2. Koolirõõmu regressioonanalüüs

	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sõltuv muutja: “Koolikiindumus”			
19. Kuidas sul õppimises on läinud? (keskmine hinne)	,057	2,316	,021
kooli innovaativsus	,215	6,042	,000
ülekoormus	-,053	-2,160	,031
võimestatus (täenduslikkus)	,176	5,041	,000
võimestatus (mõjukus)	,175	5,035	,000
õpilaskesksus	,160	4,588	,000
Sõltuv muutja „Kuuluvustunne“			
4.13. Õpetajad külastavad üksteise tunde	-,098	-4,160	,000
19. Kuidas sul õppimises on läinud? (keskmine hinne)	,084	3,603	,000
kooli innovaativsus	,244	7,534	,000
ülekoormus	-,098	-4,366	,000
ema toetus	,133	5,450	,000
isa toetus	,047	1,968	,049
võimestatus (kompetentsus)	,195	6,985	,000
võimestatus (täenduslikkus)	,071	2,140	,033
võimestatus (autonoomia)	,060	2,390	,017
võimestatus (mõjukus)	,118	3,723	,000
karjäärikäpsus	-,047	-2,126	,034
õpilaskesksus	,134	4,159	,000
Sõltuv muutja: “Koolitöösse haarus”			
19. Kuidas sul õppimises on läinud? (keskmine hinne)	,062	2,631	,009
kooli innovaativsus	,101	3,031	,002
ülekoormus	-,174	-7,703	,000
võimestatus (kompetentsus)	,084	3,143	,002
võimestatus (täenduslikkus)	,277	8,251	,000
võimestatus (mõjukus)	,122	3,792	,000
õpilaskesksus	,169	5,038	,000
õpetaja avatus	,061	2,276	,023

Lisa 2.3. Tunnustevahelised seosed

a) Õpilase koolirõõmu ja õpikäsituse alaosade seosed kooli tulemuslikkuse näitajatega

		õpilaskesksus	õpetaja avatus	õpilase koolirõõm
õpilase koolirõõm	korrelatsiooni koefitsient ρ	,528**	,318**	1,000
	olulisus p	,000	,000	.
	N	1224	1239	1280
lai matemaatika RE keskmine 2014-2016	ρ	,115**	,014	,159**
	p	,000	,615	,000
	N	1224	1239	1280
laia matemaatika gümnaasiumi panus 2016	ρ	,119**	,016	,118**
	p	,000	,580	,000
	N	1224	1239	1280
eesti keel RE keskmine 2014-2016	ρ	,189**	,088**	,203**
	p	,000	,002	,000
	N	1224	1239	1280
eesti keel gümnaasiumi panus 2016	ρ	,075**	,122**	,048
	p	,009	,000	,089
	N	1224	1239	1280
Õppetöö katkestajate osakaal gümnaasiumi statsionaarses õppes I aastal KESKMINE 2013-2015	ρ	-,022	,073**	-,092**
	p	,449	,010	,001
	N	1224	1239	1280
Gümnaasiumi nominaalajaga lõpetajate osakaal KESKMINE 2013-2015	ρ	-,016	-,107**	,014
	p	,588	,000	,623
	N	1120	1137	1175
Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust KESKMINE 2013-2015	ρ	,182**	,102**	,181**
	p	,000	,000	,000
	N	1224	1239	1280
	ρ	,061*	,010	,121**
	p	,043	,732	,000

Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist KESKMINE 2013-2015	<i>N</i>	1120	1137	1175

** olulisusnivoo 0,01

* olulisusnivoo 0,05

b) Kooli tulemuslikkust ennustavad olulised tegurid (regresioonanalüüs)

	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sõltuv muutuja: "Lai matemaatika RE keskmine 2014-2016" (parand. $R^2 = 0,046$)			
õpilaskesksus	,094	2,583	,010
õpetaja avatus	-,059	-1,740	,082
koolikiindumus	,182	5,699	,000
Sõltuv muutuja „Eesti keel RE keskmine 2014-2016“ (parand. $R^2 = 0,062$)			
õpilaskesksus	,147	3,898	,000
õpetaja avatus	-,097	-2,893	,004
koolikiindumus	,246	6,984	,000
kuuluvustunne	-,126	-3,574	,000
Sõltuv muutuja: "Õppetöö katkestajate osakaal gümnaasiumi statsionaarses õppes I aastal KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,017$)			
koolikiindumus	-,095	-2,749	,006
kuuluvustunne	-,061	-1,780	,075
Sõltuv muutuja: "Gümnaasiumi nominaalajaga lõpetajate osakaal KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,012$)			
õpetaja avatus	-,097	-3,090	,002
koolikiindumus	,100	3,163	,002
Sõltuv muutuja: "Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,05$)			
õpilaskesksus	,108	3,379	,001
koolikiindumus	,156	4,897	,000
Sõltuv muutuja: "Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist KESKMINE 2013-2015" (parand. $R^2 = 0,015$)			
kuuluvustunne	,126	4,171	,000

Lisa 2.4. Erinevused koolide vahel

a) Koolidevahelised statistiliselt olulised erinevused (dispersioonanalüüs)

		ruutude summa	vabadusastmete arv <i>df</i>	keskruut	<i>F</i>	<i>p</i>
õpilaskesksus	gruppide vaheline	99,653	19	5,245	7,249	,000
	gruppide sisene	871,098	1204	,724		
	täielik	970,751	1223			
õpetaja avatus	gruppide vaheline	98,229	19	5,170	6,739	,000
	gruppide sisene	935,211	1219	,767		
	täielik	1033,440	1238			
õpilase koolirõõm	gruppide vaheline	72,179	19	3,799	8,771	,000
	gruppide sisene	545,724	1260	,433		
	täielik	617,903	1279			

b) Muutujate keskmised väärtused kooliti

kooli kood	õpilaskesksus	õpetaja avatus	õpilase koolirõõm
2	3,65994621	3,0760	3,55532406
3	3,26282056	2,3654	3,33872668
6	3,37158469	2,3975	3,08472933
8	3,39999992	2,2300	3,33505819
9	4,35483868	3,3516	4,15428656
12	3,76488095	2,3578	3,66887426
13	3,79032260	2,7339	3,83295716
16	3,91919195	2,9423	3,62542644
17	3,17299576	2,6921	3,35178223
18	3,33333335	2,6118	3,26493355
19	3,73333334	2,7153	3,33696391
20	3,01724138	2,3920	3,13213705
21	3,23170732	2,6282	3,22027810

22	3,64791666	2,8173	3,25733643
23	3,88157895	2,7095	3,98911169
27	3,30732860	2,2448	3,30469259
28	3,29487185	2,3393	3,46284967
30	3,55555553	2,5455	3,39433940
31	3,57539681	2,7994	3,42725052
32	3,63768111	2,5550	3,38790477
Keskmised kokku	3,51647603	2,6310	3,42526060

Lisa 3. Õpetajad ja õpilased

Lisa 3.1. Tunnustevahelised seosed

- a) Õpetaja subjektiivse heaolu ja õpikäsituse alaosade seosed õpilase koolirõõmu ja õpikäsituse alaosadega

Spearman's rho		A - õpilaskesksus (õpilane)	B - õpetaja avatus (õpilane)	Õpilase koolirõõm (õpilane)
A - õpetajad tiimina (õpetaja)	ρ	-,074	,435	,097
	p	,787	,092	,721
	N	16	16	16
B - kaasav õpetamismudel (õpetaja)	ρ	,318	,250	,250
	p	,231	,350	,350
	N	16	16	16
C - konstruktivistlik vaade (õpetaja)	ρ	,559*	,571*	,691**
	p	,024	,021	,003
	N	16	16	16
Õpetaja subjektiivne heaolu (õpetaja)	ρ	,724**	,444	,841**
	p	,002	,085	,000
	N	16	16	16
A - õpilaskesksus (õpilane)	ρ	1,000	,576*	,779**
	p	.	,019	,000
	N	16	16	16
B - õpetaja avatus (õpilane)	ρ	,576*	1,000	,438
	p	,019	.	,090
	N	16	16	16
Õpilase koolirõõm (õpilane)	ρ	,779**	,438	1,000
	p	,000	,090	.
	N	16	16	16

** olulisusnivoo 0,01

* olulisusnivoo 0,05